

Sölvi Helgason
25.05.–06.10.2019

**Blómstur-
heimar**
Floral
Fantasy

Blómsturheimar

Sölvi Helgason, eða *Sólon Íslandus* eins og hann kallaði sig líka, er tvímælalaust einn af áhugaverðustu alþýðulistamönnum sem þjóðin hefur alið. Hann var heillandi utan-garðsmaður í lífshlaupi sínu og listsköpun. Flakkari, fræðimaður og listamaður, en líka kenjótur sérvitringur sem fór á svig við mannanna lög og reglur.

Nafn Sólva Helgasonar þekkja flestir Íslendingar af eldri kynslóð, en ekki er víst að yngri kynslóðir þekki það né sögu hans. Sú saga hefur ekki enn verið sögð að fullu þótt margir hafi fjallað um líf hans í tímans rás. Ekki aðeins spunnust sagnir um Sólva í lífanda lífi, heldur hafa að honum látnum verið ritaðir um hann æviþættir og samin um hann skáldverk, leikrit, ljóð og söngvar.

Sölvi Helgason var fæddur að Fjalli í Sléttuhlíð í Skagafirði þann 16. ágúst 1820 og lést að Ysta-Hóli í þeirri sömu sveit árið 1895, 75 ára að aldri. Þó að stutt væri milli fæðingarstaðar hans og dánarstaðar segir það ekki alla söguna, því leiðir hans lágu um Ísland þvert og endilangt og alla leið til Danmerkur í betrunarvist.

Sölvi missti föður sinn fjögurra ára gamall og móður sína fjórtán ára. Tíu ára gamall var hann settur í fóstur á ýmsum bæjum, en um leið og hann var orðinn sjálfráða fór hann að flakka um sveitir Skagafjarðar og förumaður var hann alla sína ævi. Hann varð landskunnur fyrir flakk sitt og samskipti við yfirvöld sem reyndu ítrekað að stöðva för hans. Við lýði var svokallað vistarband sem fyrirskipaði að hver jarðnæðislaus maður skyldi vera í vinnumennsku og voru allar ferðir utan viðkomandi sveitar háðar sérstöku leyfi yfirvalda. Sölvi barðist með sínum sérstaka hætti gegn vistarbandinu og áskildi sér ferðafrelsi í trússi við gildandi lög. Taldi Sölvi að hans iðn, listin, væri fullgild ástæða til þess að fá að ferðast frjáls.

Svo staðföst var sú skoðun hans að henni var ekki haggað þrátt fyrir ítrekaðar tilraunir yfirvalda til að stöðva hann og refsa honum með hýðingum og fangelsisvist.

„Áhrærandi „flakk“ það er þeir kalla, óvinir mínir og dómari þar eystra, sýnist vera eins og ótöluð orð eða étinn matur. Má þá ekki maðurinn leita sér að atvinnuvegi, og það í sinni eigin iðn, handverksmaðurinn, og sömuleiðis listamaðurinn í listasmiði sínu? Og hvað er Sölvi annað en þetta; eða hvað hefur hann gert annað en leitað sér atvinnu í iðn sinni og listum?“¹

Til að tryggja sér ferðafrelsi útbjóg Sölvi sjálfur reisupassa, sem varð frægur að endumum, og hlaut fyrir það sinn fyrsta dóm árið 1846; tuttugu og sjö vandarhagga hýðingu. Það kom fyrir lítið, Sölvi hélt uppteknum hætti og lenti í fleiri dómsmálum. Einu þeirra lauk með þeirri harkalegu niðurstöðu að Sölvi var dæmdur árið 1854 til þriggja ára betrunarvistar í Danmörku. Það er kaldhæðni orlaganna að tíma vistarbandsins lauk um það leyti sem Sölvi lagðist banaleguna.

Sölvi tók upp mörg aukanöfn um ævina og kallaði sig snemma Sólva Helgason Gudmundssen að heldri manna hætti, og bætti þá stundum við *Philimatis*, eða sá sem elskar lærdóm. Nafnið *Íslandus* tók hann upp mjög snemma og hafði nafnstafina S H I í signeti sínu sem stóð fyrir *Sölvi Helgason Íslandus*. Það var siður heldri manna að gera sér signet til að innsigla bréf sín og ekki algengt að alþýðumaður eins og Sölvi ætti sitt eigið. Fljótlega fór einnig Spekingisnafnið að festast við Sólva, eða jafnvel ekkert minna en *Stórspekingurinn Sölvi Helgafóstri Íslandus*.

„Heimspækingurinn á aldrei að hirða um líf né dauða og ekki nema um viskuna og trúna og Guð sinn! – Að hann megi rita fyrir þjóðirnar um uppgötvanir sínar og uppáfinningar og framferði um heiminn, lærdóma, og lífa Guði sínum, og að sjá til beggja handa að vísu, en hirða hvorki né virða neitt nema himininn og það sem hnígur að skynseminni og hinu háa flugi, fullur af djúpsæi og speki og sameiningarafli – að hann átti sig í ríki skynseminnar, hinu afarvíða og ótakmarkaða á hól hugmyndanna. Hann á að vera blíður og ástúðlegur, hreinn og þó alvörufullur, einbeittur og hugsunarfullur. Honum ríður ekki lítið á að vera skírlífur og binda sig ekki við neitt af því sem jarðarinnar er – og fellur til hennar aftur, af hverri það er upprisið. Himinninn er og á að vera hans aðal aðsetur og jörðin hans útlegðar- og reynslustaður, skoðunar og lítillar gleði, en síungsanda Náttúru, – forlaga-heims- og fyrirtaka- og Guðs ómælanlega dýrðarríkis og Alheims – og alls í blágeimi Alheims – – –

Spækingurinn! Sölvi Helgason”²

En hvernig leit hann út, þessi mikli andans og listarinnar maður? Hólmfríður Hjalta-son lýsir honum þannig í endurminningum sínum: *„Sölvi hafði ljóst hár og sitt skegg, og sló gullnum lit á bæði hár hans og skegg. Var hárið sérlega fallegt og vel hirt. Hann var inneygur og voru augun lítil, hvöss og leiftrandi. Hann hafði ákaflega fallegar hendur, langar og grannar, hvítar og vel hirtar. . . . Greindur var hann og meinyrtur, ef því var að skipta. Var hann áreittur, lét hann hvern hafa sitt og átti enginn hjá honum í orðaviðskiptum. Listfengur var hann og hagur á allt, sem hann bar hönd að.”³*

Andlitsmynd sú sem varðveitt er í Davíðshúsi á Akureyri, og góðfúslega lánuð hér til sýningarinnar, sýnir mann sem stemmir nokkuð við þessa útlitslýsingu. Er myndin

óvenju raunsæ miðað við teikningar Sölva og má færa rök fyrir því að ólíklegt sé að hann hafi teiknað hana sjálfur. Blómaflétturnar og blómaflúrið sem er svo einkennandi fyrir myndir hans er í bakgrunni og hefur Sölvi tengt nokkrar ólíkar myndir saman í eina heild. Á sýningunni má sjá fleiri myndir sem hafa verið settar þannig upp af Sölva, en þetta er langsamlega stærsta og veigamesta verk hans sem varðveist hefur.

Flestar myndir Sölva eru smáar og skýrist af þeirri staðreynd að pappír var munaðarvara á hans tíma og ekki alltaf auðfenginn. Má sjá að hann nýtti allt sem hann komst yfir af lausum blöðum, jafnvel titilsíður bóka, en stærri folio-arkir hefur hann annaðhvort keypt eða fengið gefins. Útsjónarsemi Sölva við að útvega sér nauðsynlegan efnivið og vinna að myndverkum sínum við misjöfn skilyrði og lítinn skilning samtímafólks er aðdáunarverð. Sölvi var einnig sískrifandi, bæði sagnfræðilega texta, ljóð og hugleiðingar. Íðulega ritaði hann hugleiðingar eða yfirlýsingar inn á myndir sínar og oft eru bakhliðar mynda hans þaktar örsmárrí handskrift og pappírinn nýttur til hins ýtrasta.

Oftast virðist Sölvi hafa dregið myndir sínar fyrst upp með blýanti og síðan lítað með bleki eða vatnslitum, jafnvel jurталitum. Dæmi um þessa tækni hans má sjá hér á sýningunni. Ótrúleg færni kemur fram í þessum myndum því ekki hafði hann tók á að stroka út eða leiðrétta. Í öðrum tilvikum er augljóst að hann hefur teiknað myndirnar upp fríhendis með bleki og penna. Þá hefur þurft styrka hönd og hana virðist Sölvi hafa haft fram á efri ár.

Sölvi Helgason var um margt sérkennilegur maður og öruggt að misjafnt atlæti í æsku setti mark sitt á hann. Hýðingar fyrir flakk bættu svo tæplega um betur. En ómaklegust var þó þriggja ára betrunarvistin sem

hann var dæmdur til og sat af sér í alræmdu fangelsi í Kaupmannahöfn. Enginn kemur óbreyttur maður úr slíkri vist. Athvarf hans og sálusorgun varð myndlistin og skrifin, þar fékk hann útrás fyrir sköpunar- og fegurðarþrá sína en einnig heift út í höfðingjana íslensku sem honum fannst hafa gert á sinn hlut.

Það er mikið ánægjuefni að nú er sett upp vegleg sýning á verkum Sölva Helgasonar og löngu tímabært. Listrænt vægi og gæði myndverka Sölva Helgasonar er óumdeilanlegt og aðdúnarverð sjálfsprottin og þrautseig sköpunarþrá hins fátæka förumanns.

Flest verkin á sýningunni eru fengin að láni frá Þjóðminjasafni Íslands og Landsbókasafni Íslands, auk verksins úr Davíðshúsi í eigu Akureyrarbæjar. Er þessum söfnum innilega þakkað fyrir gefandi safnasamstarf og velvilja. Einnig eru verk á sýningunni fengin að láni úr einkaeigu.

Til tíðinda heyrir að á sýningunni *Blómsturheimar* eru sýnd átján áður óþekkt verk eftir Sölva Helgason sem varðveist hafa í Danmörku. Er þessi mikilvægi íslenski menningararfur rausnarleg gjöf Ingrid Nielsen til íslensku þjóðarinnar og henni færðar einlæggar þakkir fyrir að lána verkin á sýninguna.

Harpa Björnsdóttir

- 1 Úr bréfi Sölva Helgasonar til Páls Melsteð, sagnfræðings og landsyfirréttardómara, 1870.
- 2 Handrit Sölva Helgasonar, 1848.
- 3 *Tvennir tímar* (1949). Endurminningar Hólmfríðar Hjaltason, skráðar af Elínborgu Lárusdóttur.

Floral Fantasy

Sölvi Helgason, or *Solon Islandus* as he also called himself, is unquestionably one of Iceland's most remarkable folk artists. He was a charismatic outsider, both in his life and in his art. A vagabond, a scholar and an artist, he was also a quirky eccentric who found himself at odds with society's rules and regulations.

Sölvi Helgason's name is familiar to most Icelanders of older generations, but younger people may never have heard of him or his story. That story has yet to be fully told, although much has been written about him over the years. In addition to tales that were told of Sölvi during his lifetime, after his death he became the subject of a range of biographical essays, as well as fiction, drama, poetry and songs.

Sölvi Helgason was born at Fjall in Skagafjörður, north Iceland, on 16 August 1820, and died at nearby Ysti-Hóll in 1895, aged 75. Although his place of death was so close to his birthplace, he had travelled all over Iceland, and even to Denmark, to prison.

Sölvi lost his father at the age of four and his mother when he was fourteen. From the age of ten he was placed as a foster child on various farms, but as soon as he came of age he started wandering the Skagafjörður countryside, and he remained a vagabond all his life. He became renowned all over Iceland for his roving, and his dealings with the authorities who repeatedly tried to halt his peripatetic life. At that time Icelandic law compelled those who had no land of their own to work on farms under annual contracts; they could only travel outside their local district by permission of the authorities. In his own way Sölvi resisted these restrictions, claiming the right to travel freely regardless of the law. He maintained that his craft or profession – his art – provided full justification for him to be

allowed freedom of movement. That conviction was so firm that Sölvi never budged in his views, despite the many attempts made by the authorities to keep him in one place, including such penalties as flogging and imprisonment.

"With respect to 'vagrancy' as they call it, my enemies and a judge over in the west, it is but unspoken words or eaten food. May a man not seek employment, in his own trade – the craftsman, and by the same token the artist in his making of art? And what is Sölvi other than that? Or what has he done, other than to seek employment in his craft and art?"¹

In order to ensure his freedom of movement, Sölvi made himself a "pass," which became infamous. For this he received his first conviction in 1846, and was punished with twenty-seven strokes of the lash. Sölvi was not discouraged and went on as before, and found himself in court on other occasions. In one case he was sentenced in 1854 to serve three years in prison in Denmark – as Iceland had no prison at that time. Ironically enough, it was just before Sölvi's death that Icelanders gained the freedom to live and work where they pleased.

Sölvi adopted various other names during his life. At an early age he called himself Sölvi Helgason Gudmundssen, adding a spurious Danish-ism to his name as was common among the upper classes. He also added the element *Philimatis* (lover of learning). He soon adopted the name *Islandus*, and his personal seal had the initials *S H I* for *Sölvi Helgason Islandus*. Members of the upper classes often had such seals made for use on their correspondence, but it was most unusual for a man of the peasant class like Sölvi to own one. The sobriquet *Spekingur* (Philosopher) was also attached to Sölvi's name, and sometimes no less than *Stórspekingurinn Sölvi Helga-*

fóstri Islandus (the Great Philosopher Sölvi, fostered-by-Helgi, Islandus).

"The philosopher must care nothing for life or death, only for wisdom and faith and his God! – That he may write for the nations of his discoveries and inventions and conduct in the world, learning, and live for his God, and look both ways admittedly, but not care for or respect anything but heaven and that which tends to sense and flying high, full of insight and philosophy and unifying power – that he gets his bearings in the world of sense, the immense and unlimited on the mount of ideas. He must be gentle and affectionate, pure yet grave, focussed and full of thoughts. It is of no small importance to him to be chaste, and not to bind himself to anything that is of the earth – and falls to earth again, from whence it has risen. Heaven is and should be his principal dwelling place, and the earth his place of visitation and experimentation, observation and little joy, but Nature's ever-youthful spirit – of the world of destiny and excellence and God's boundless glorious kingdom and the Universe – and everything in the blue void of the Universe ---

*The Philosopher! Sölvi Helgason"*²

But what did this great philosopher and artist look like? Hólmfríður Hjaltason described him in her memoirs: *"Sölvi had fair hair and a long beard, with golden lights in both hair and beard. His hair was especially beautiful and well cared-for. He had sunken eyes, and his eyes were small, sharp and sparkling. He had very beautiful hands, long and slender, white and cleanly... He was intelligent, and could be sharp-tongued on occasion. If he was provoked he would answer for himself, and in an argument no-one could defeat him. He was artistic, and skilful in all he undertook."*³

The portrait of Sölvi in the Davíð Stefánson Memorial Museum in Akureyri, which has kindly been loaned for this exhibition, depicts a man who resembles the above description. The drawing is unusually realistic by comparison with Sölvi's work, and it is arguable that he may well not have drawn the portrait himself. Tendrils and floral ornament, which are so typical of Sölvi's art, form the background, and Sölvi has entwined several pictures into one. The exhibition includes a number of works of this form by Sölvi, but this is by far the largest and most ambitious of his extant works.

Most of Sölvi's pictures are small, reflecting the fact that at his time paper was a costly luxury, and not always obtainable. As we see here, he used any paper that came his way, including the title pages of books. Larger sheets in folio format must have been purchased, or received as gifts. Sölvi displayed admirable resourcefulness in acquiring the materials he needed and making his art, in often difficult conditions and faced with little understanding from his contemporaries. In addition Sölvi was always writing: historical texts, poetry and personal reflections. He would often write reflections or statements on his pictures, and in many cases the reverse of the picture is covered with his miniscule writing, making the utmost use of the paper.

As a rule Sölvi appears to have started by making a pencil drawing, which was then coloured with ink or watercolour – and even plant dyes. Examples of this technique are seen in this exhibition. The works display extraordinary skill, as he had no possibility of erasing or altering what he had done. In other cases he clearly drew pictures freehand with pen and ink. That required a steady hand, and Sölvi's appears to have remained steady into his old age.

Sölvi Helgason was in many ways a curious character, and his childhood experience certainly made its mark on him. Being flogged as a vagrant was surely no improvement, but worst of all was to be condemned to three years' imprisonment, which he served in an infamous prison in Copenhagen. No-one can emerge unscathed from such incarceration. His refuge and solace was his art and his writing, which gave him an outlet for his creativity and desire for beauty – as well as his anger against the Icelandic élite whom he saw as his persecutors.

It is most gratifying that a major exhibition is now devoted to the work of Sölvi Helgason – and not before time! The artistic importance and merit of Sölvi Helgason's works is indisputable, reflecting the admirably spontaneous, tenacious creativity of a penniless vagabond.

Most of the works in the exhibition are on loan from the National Museum of Iceland and the National Library of Iceland; the portrait from the Davíð Stefánsson Memorial Museum has been loaned by Akureyri Municipality. We thank these bodies for rewarding collaboration and goodwill. The exhibition also includes works from private collections.

A notable aspect of the exhibition *Floral Fantasy* is that it includes eighteen previously unknown works by Sölvi Helgason, from a private collection in Denmark. This important contribution to Icelandic heritage is part of a generous gift to the people of Iceland from Ingrid Nielsen, and we thank her sincerely for loaning the works for this exhibition.

Harpa Björnsdóttir

Translation Anna Yates

- 1 From a letter from Sölvi Helgason to historian and high court judge Páll Melsteð, 1870.
- 2 Manuscript, Sölvi Helgason, 1848.
- 3 *Tvennir tímar* (1949). Memoirs of Hólmfríður Hjaltason, recorded by Elínborg Lárusdóttir.

Sólvi Helgason
Blómsturheimar
Floral Fantasy

Sýningarstjóri
Curator
Harpa Björnsdóttir

Dagskrá
Programme

Sunnudag 8. september kl. 15.00
Leiðsögn sýningarstjóra
Sunday 8 September at 15h00
Curator Talk

Nánari upplýsingar um leiðsagnir og dagskrá á heimasíðu safnsins
Further information on guided tours and programme on museum website

Stórir og smáir hópar geta bókað sérleiðsögn
Small or large groups can book guided tours

Verk á sýningunni eru góðfúslega fengin að láni frá Þjóðminjasafni Íslands, Landsbókasafni Íslands – Háskólabókasafni, Akureyrarbæ og úr einkaeigu.

The exhibition includes works on loan from the National Museum of Iceland, the National and University Library of Iceland, Akureyri Municipality and from private collections.

Harpa Björnsdóttir er kunn af störfum sínum á sviði myndlistar og sýningarstjórnunar. Hún hefur haldið fjölda sýninga á eigin verkum og einnig sett upp sýningar á verkum annarra listamanna. Síðustu ár hefur hún unnið að rannsóknum á íslenskum menningararfi, einkum verkum alþýðulistamanna, og vinnur nú að bókverki um lífsstarf Sólva Helgasonar.

Harpa Björnsdóttir is well known for her work as an artist and curator. She has held several solo shows and curated exhibitions with works of other artists. Recently she has studied Icelandic cultural heritage, especially works of folk artists, and is presently writing a book about Sólvi Helgason's oeuvre.

Kjarvalsstaðir
Flókagata 24
105 Reykjavík
+354 411 6420

Opið daglega
Frá 10.00 til 17.00
Open daily
10h00–17h00

listasafnreykjavikur.is
artmuseum.is
#listasafnreykjavikur
#reykjavikartmuseum

